

УДК 82-84+811

Я. Я. Іваноў

Доктар філалагічных навук, прафесар, загадчык кафедры тэарэтычнай і прыкладной лінгвістыкі, УА «Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. А. Куляшова», г. Магілёў, Рэспубліка Беларусь

КАНЦЭПТУАЛЬНЫЯ АСНОВЫ І АКТУАЛЬНЫЯ ПРАБЛЕМЫ ЛІНГВІСТЫЧНАГА АПІСАННЯ АФАРЫЗМА

У артыкуле разглядаюцца канцэптualныя асновы і вызначаецца тэарэтычны напрамак вывучэння афарызма як аб'екта лінгвістыкі, а таксама акрэсліваюцца актуальныя праблемы і абумоўленыя ім асноўныя задачы ўласна лінгвістычнай тэорыі афарызма. Канцэпцыя мовазнаўчых апісанняў афарызма прадугледжвае яго разуменне як складанага аб'екта (фразавага тэксту і ўстойлівай адзінакі), выкарыстанне толькі метамовай лінгвістыкі, апору на яго лінгвістычна рэlevantныя прыкметы, мовазнаўчую спецыфікацыю яго апісання (разгляд толькі ў метадалагічных і тэарэтычных межах лінгвістыкі). Найбольш значнай актуальнай праблемай лінгвістычнага вывучэння афарызма вызначаецца адсутнасць (і, аднак, аднак, неабходнасць) яго апісання як аб'екта тэорыі мовы ў праекцыі на дыферэнцыяцыю яго семіятычных характарыстык і разнавіднасцей, семантычных і структурных уласцівасцей, асаблівасцей утварэння і функцыі (адмежаванне ад іншых, неафарыстычных фразавых тэкстаў і ўстойлівых моўных адзінак).

Ключавыя словы: афарызм, лінгвістычная тэорыя, канцэпцыя, напрамак даследавання, актуальная праблематыка, задачы вывучэння

Уводзіны

Асноўныя напрамкі лінгвістычнага вывучэння афарызма склаліся на фоне адсутнасці агульнапрынятага ў мовазнаўстве вызначэння, што лічыць афарызмам, таму яны зместава ў рознай ступені залежаць, з аднаго боку, ад сфарміраваных раней нелінгвістычных падыходаў да яго даследавання, а з другога, ад усталяваных у розны час эмпірычных разуменняў афарызма як вербальнага сродку адлюстравання абагульненай думкі. Усяго можна вылучыць чатыры падыходы да вывучэння афарызма, якія склаліся ў свой час у розных нацыянальных адгалінаваннях навуковай думкі на падставе яго эмпірычных разуменняў – філасофска-навуковы [1; 2], фалькларыстычны [3; 4], літаратуразнаўчы [5–12], мовазнаўчы [13; 14]. На мовазнаўчае разуменне афарызмаў найбольш паўплывалі даследаванні іх у межах фалькларыстыкі і літаратуразнаўства [15–23].

З сярэдзіны XX ст. пашырылася вывучэнне афарызма як літаратурнага твора і стылістычнага сродку мовы мастацкай літаратуры [24]. У 1970-х гг. незалежна адзін ад аднаго паўсталі тры падыходы да вывучэння ўзнаўляльных афарызмаў: фразеалагічны, парэміялагічны, лінгвакраіназнаўчы, а ў 1970–1980-х гг. пачало развівацца семантычнае апісанне афарызма як тыпу выказвання [25; 26]. У сучасным мовазнаўстве (з 1990-х гг.) адначасова суіснуе некалькі напрамкаў вывучэння афарызма: лінгвастылістычны, лінгватэксталагічны, ідыястылістычны, фразеалагічны, парэміялагічны, лінгвакраіназнаўчы, лінгвадыдактычны, лінгвасеміятычны, лінгвапрагматычны, лінгвакультуралагічны, псіхалінгвістычны, структурны, семантычны [27–36]. На пачатку XXI ст. пачалі з'яўляцца комплексныя апісанні афарызмаў у адной мове (напрыклад, рускай, украінскай, беларускай) [37–39]. У беларускім мовазнаўстве склаліся ў розны час і развіваюцца незалежна адзін ад аднаго наступныя напрамкі вывучэння афарызма: фразсалагічны, ідыястылістычны, лінгвастылістычны, лінгватэксталагічны, лінгвакультуралагічны, парэміялагічны і інш. [40–47]. Складзены слоўнікі беларускіх літаратурных афарызмаў [48–51], у тым ліку запазычаных з іншых моў [52–54], біблейскіх афарызмаў [55; 56], а таксама фальклорных афарыстычных адзінак [57–59], у тым ліку супастаўляльныя і перакладныя [60–64].

Атрыманьня вынікі даследаванняў афарызма ў айчынным і замежным мовазнаўстве ў межах разнастайных падыходаў і лінгвістычных дысцыплін на матэрыяле беларускай і іншых моў характарызуюцца істотнымі канцэптualнымі, метадалагічнымі і метамоўнымі супярэчнасцямі і недакладнасцямі, якія не дазваляюць не толькі скласці агульную лінгвістычную мадэль афарызма, але і стварыць несупярэчлівае ўяўленне аб яго моўных уласцівасцях.

Найбольшымі супярэчнасцямі характарызуюцца вызначэнні прымет афарызма і яго межаў. Так, у кожным даследаванні афарыстычных адзінак іх вызначэнне мае характар *ad hoc*, калі кожны даследчык разумее іх так, як гэта адпавядае яго поглядам і моўнаму матэрыялу, які ім аналізуецца. Вызначаныя ў даследаваннях семантычныя, структурныя і функцыянальныя асаблівасці тых адзінак, якія мовазнаўцы называюць «афарызмамі», не з'яўляюцца спецыфічнымі ні якасна, ні колькасна, не характарызуюць іх як выказванні/устойлівыя фразы пэўнага тыпу («афарыстычныя»), не адлюстроўваюць спецыфіку ўжывання толькі гэтых адзінак у маўленні, не дазваляюць адназначна адмежаваць гэтыя адзінкі ад блізкіх ім у тэксце. Адсутнасць аб'ектыўнага ўяўлення пра мноства ўнутраных і знешніх уласцівасцей узаўяляльных афарызмаў уплывае на недакладнасці іх практычнага выкарыстання (лексікаграфічнага, лінгвадыдактычнага).

Мэта даследавання – вызначыць канцэптuallyныя асновы і акрэсліць актуальныя праблемы лінгвістычнага апісання афарызма.

Метады і метадалогія даследавання

Метадалагічнай асновай уласна лінгвістычнага вызначэння і апісання афарызма з'яўляецца яго разуменне, па-першае, як асобнай катэгорыі лінгвістычных адзінак, па-другое, як складанага аб'екта, што на падставе ўласцівых яму розных прымет можа ўтвараць больш за адно мноства з іншымі, блізкімі яму па сваіх структурных і функцыянальных уласцівасцях аб'ектамі (прыказкамі, крылатымі выражамі, літаратурнымі выслоўямі, спантаннымі выказваннямі ў гутарковай мове, тэкстамі масавай камунікацыі і інш.).

Пры вызначэнні канцэптuallyнай асновы і напрамку, а таксама актуальных праблем і асноўных задач уласна мовазнаўчага вывучэння афарызма выкарыстаны камбінаваны дэдуктыўны і індуктыўны метады, а таксама сінтэз і аналіз лінгвістычных фактаў (на матэрыяле розных моў і разнастайных форм іх існавання).

Метадалагічныя асновы даследавання папярэдне апрабаваны пры вызначэнні канцэпцыі і актуальных праблем лінгвістычнага вывучэння афарызмаў у беларускай мове [39, с. 7].

Вывікі даследавання і іх абмеркаванне

Нягледзячы на супярэчнасці лінгвістычнага разумення афарызма, можна сцвярджаць, што шырыня праблематыкі яго вывучэння, грунтоўнасць і глыбіня асобных інтэрпрэтацый яго ўласцівасцей дасягнулі на сённяшні дзень той мяжы, калі рознабаковыя даследаванні афарызма можна разглядаць як эпістэмалагічна гамагеннае адгалінаванне мовазнаўчых ведаў – лінгвістыку афарызма.

Лінгвістычнае вывучэнне афарызма на сённяшні дзень знаходзіцца ў стадыі самавызначэння і патрабуе акрэслення ўласных задач і актуальных праблем, распрацоўкі метадалогіі і метамовы, абгрунтавання канцэпцыі і асноўнага напрамку даследавання ў тэрмінах тэарэтычнай лінгвістыкі.

Канцэптuallyная аснова лінгвістычнага апісання афарызма павінна засноўвацца на шэрагу наступных палажэнняў, што дазваляе несупярэчліва акрэсліць яго ўласна мовазнаўчае разуменне, а таксама ствараюць эпістэмалагічныя падставы для метадалагічна адасобленага даследавання яго моўных і маўленчых характарыстык.

1. Разуменне афарызма як складанага аб'екта, які на падставе ўласцівых яму дыферэнцыяльных прымет можа ўтвараць больш за адно мноства з блізкімі яму па структурных і функцыянальных уласцівасцях аб'ектамі (малымі фальклорнымі і літаратурнымі тэкстамі, устойлівымі фразамі, спантаннымі выказваннямі ў гутарковай мове, тэкстамі масавай камунікацыі і г. д.).

2. Зварот пры апісанні афарыстычных адзінак да агульналінгвістычных паняццяў і адмаўленне ад выкарыстання паняццяў фразеалогіі, стылістыкі, лінгвістыкі тэксту і інш. Апісанне афарыстычных адзінак як мовазнаўчага аб'екта павінна засноўвацца на выкарыстанні толькі ўласна лінгвістычных паняццяў і тэрмінаў, што вымагае, па-першае, адмовіцца ад усіх паняццяў і тэрмінаў, якія не могуць быць выкарыстаны як мовазнаўчыя (накшталт *кароткі, сціслы, лаканічны, ёмкі, дасканалы, дасціпны, тратны, арыгінальны, глыбокі, дыдактычны* і інш.), па-другое, надаць неабходным немовазнаўчым паняццям і тэрмінам лінгвістычны змест (*сентэнцыя, максіма, парадокс, грэгерыя* і інш.), па-трэцяе, удакладніць існуючыя мовазнаўчыя паняцці і тэрміны (*афарыстычны, моўны афарызм, маўленчы афарызм, абагульнены* і інш.), і па-чацвёртае, увесці ў навуковы зварот і абгрунтаваць шэраг паняццяў і тэрмінаў (у тым ліку спецыяльна створаных), без якіх нельга адэкватна апісаць моўную прыроду афарызма (*афарыстычнасць, афарыстычная адзінка, афарыстычнае выказванне, афарыстычны тэкст, афарызаваны тэкст, афарызацыя, афарызаванасць, афарыстычны фонд* і інш.).

3. Разуменне афарызма як асобнага тыпу адзінак (на падставе спецыфічнага мноства ўласцівых яму моўных прымет). Мовазнаўчас асэнсаванне афарызма павінна набыць уласна лінгвістычны характар і засноўвацца на адметных, не характэрных для іншых звышслоўных адзінак, а таму найбольш істотных яго ўласцівасцях, што дазволіць вылучыць уласна лінгвістычны кампанент паняцця афарыстычнасці і апісаць афарызмы як спецыфічны тып адзінак (афарыстычныя). Да такіх прымет можна аднесці тры – аднафразавасць, абагульненнасць зместу, дыскурсіўную самастойнасць. Усе іншыя прыметы, якія прынісваюцца афарызму (лаканічнасць, ідыяматычнасць, узнаўляльнасць і г. д.), не з'яўляюцца для яго, па-першае, унікальнымі (уласцівы таксама іншым звышслоўным адзінкам), па-другое, аблігаторнымі (не ўласцівы ўсім афарызмам без выключэння), таму не могуць разглядацца ў адносінах да афарыстычных адзінак як вызначальныя. Гэта стварае падставы для апісання афарызма як адзінкі нефразеалагічнай прыроды, што мае адметныя ўласцівасці і сродкі іх выяўлення.

4. Апісанне афарызма як прадмета вывучэння мовазнаўчай дысцыпліны – лінгвістыкі афарызма, што мае канцэптуальны, метадалагічны і метамоўны апарат, уласныя задачы і актуальныя праблемы. У якасці аб'екта лінгвістычнай афарыстыкі мэтазгодна вызначыць афарыстычныя выказванні, ужыванне якіх у маўленні можа быць або масавым (прыказкі і іншыя масава ўзнаўляльныя афарыстычныя фразы), або індывідуальным (афарыстычныя рэплікі і разавыя цытаты, афарызмы як мастацкія творы і іншыя неклішаваныя афарыстычныя фразы). Мэтай лінгвістыкі афарызма (як дысцыпліны, падобнай па ўнутранай будове на фразеалогію) мэтазгодна вызначыць вывучэнне заканамернасцей структурацыі слоў і слоўных значэнняў у спецыфічных па сваёй семантыцы, структуры і спосабах функцыянавання свабодных і ўстойлівых афарыстычных фразы, вызначэнне на гэтай падставе дыферэнцыяльных прымет і асноўных уласцівасцей афарыстычных адзінак, апісанне афарызмаў па іх асноўных тыпах у сучасным стане і ў працэсе гістарычнага развіцця мовы.

Канцэпцыя даследавання афарызма як уласна лінгвістычнага аб'екта была папярэдне часткова апрабавана на матэрыяле беларускай, рускай, польскай і іншых моў і абагульнена ў манаграфіях «Праблемы лінгвістычнага даследавання афарызма» (2003) [43] і «Дыферэнцыяльныя прыметы афарызма» (2004) [28], а таксама шэрага іншых прац [24; 31; 39].

Сукупнасць акрэсленых палажэнняў абумоўлівае канцэптуальны напрамак даследавання афарызма як мовазнаўчага аб'екта – тлумачэнне і апісанне мноства фальклорных і літаратурных афарызмаў як спецыфічнай паводле моўных асаблівасцей групы (тыпу) адзінак, ізаморфных па семантычных, структурных і функцыянальных уласцівасцях фразеалагічным і лексічным адзінкам. Напрамак даследавання прадугледжвае вызначэнне, па-першае, паняцця, моўных прымет і разнавіднасцей афарызма як адзінкі маўлення, па-другое, складу адзінак афарыстычнага фонду мовы, па-трэцяе, іх асноўных моўных уласцівасцей.

Пры вызначэнні і апісанні лінгвістычнага паняцця афарызма найбольш важным з'яўляецца апісанне яго моўных прымет, адрозненняў яго рэалізацыі ў мове фальклору і ў літаратурнай мове, яго суадносін з малымі тэкставымі формамі і з фразеалагічнымі адзінкамі, яго асноўных класаў і тыпаў. Пры вызначэнні і апісанні складу афарыстычнага фонду мовы найбольш значным з'яўляецца размежаванне маўленчых і моўных афарызмаў, вызначэнне прымет і разнавіднасцей моўных афарызмаў, апісанне структуры афарыстычнага фонду, устанаўленне моўнага мінімуму і асноўнага фонду фальклорных афарызмаў. Пры вызначэнні і апісанні моўных уласцівасцей афарыстычных адзінак найбольш важна ўстанавіць асаблівасці семантыкі, граматычнай формы, спалучальнасці, спосабаў утварэння, функцый афарызмаў як узнаўляльных адзінак.

Канцэптуальныя асновы і напрамак мовазнаўчага разумення афарызма дэтэрмінуюць актуальныя праблемы і асноўныя задачы афарыстыкі як галіны мовазнаўчых ведаў (лінгвістычнай дысцыпліны) на сённяшнім этапе яе развіцця (які можна вызначыць як пачатковы).

Такія актуальныя праблемы, на наш погляд, з'яўляюцца наступныя (што традыцыйна вызначаюцца ў мовазнаўстве пры тэарэтычным апісанні новай катэгорыі звышслоўных устойлівых адзінак).

1. Акрэсленне асноўных канцэптуальных, метадалагічных і металінгвістычных параметраў лінгвістычнай тэорыі афарызма.
2. Устанаўленне моўных прымет і разнавіднасцей афарыстычных адзінак.
3. Вызначэнне паняцця, структуры і мінімальнага аб'ёму афарыстычнага фонду.
4. Апісанне семантычных, структурных, утваральных і функцыянальных уласцівасцей афарыстычных адзінак.

Пры гэтым найбольш актуальнымі пытаннямі мовазнаўчага вывучэння афарыстычных адзінак трэба лічыць адсутнасць іх апісання як прадмета тэарэтычнай лінгвістыкі (адсутнасць уласна лінгвістычнага вызначэння афарызма, яго адрозненняў ад іншых маўленчых і моўных адзінак, яго прымет і разнавіднасцей, семантычных і структурных уласцівасцей, асаблівасцей утварэння і функцый і інш.).

Зыходзячы з актуальных праблем лінгвістычнага вывучэння афарызмаў як фразавых тэкстаў і як устойлівых адзінак, яго асноўнымі задачамі на сённяшнім этапе развіцця з'яўляюцца, на наш погляд, наступныя.

1. Вызначэнне моўных уласцівасцей афарызма як асобнага тыпу фразавых адзінак, што дазволіць, па-першае, устанавіць моўныя прыметы афарызма, па-другое, вызначыць на гэтай падставе яго лінгвістычнае паняцце, па-трэцяе, устанавіць адносіны афарызма да іншых звышслоўных утварэнняў (малых тэкставых форм і фразалагізмаў).

2. Класіфікацыя афарыстычных адзінак па іх асноўных апазіцыях, што дазволіць, па-першае, вызначыць агульнасць і спецыфічныя рысы фальклорных і літаратурных афарызмаў, па-другое, вылучыць і апісаць асноўныя разнавіднасці (класы і тыпы) афарызмаў.

3. Выяўленне межаў і будовы афарыстычнага матэрыялу ў мове, што дазволіць, па-першае, дыферэнцаваць паняцці маўленчых і моўных афарызмаў, па-другое, вызначыць уласцівасці і разнавіднасці моўных афарызмаў, па-трэцяе, апісаць склад і структуру афарыстычнага фонду, па-чацвёртае, абгрунтаваць параметры мінімальнага аб'ёму моўных афарызмаў, па-пятае, устанавіць колькасныя і якасныя характарыстыкі моўнага мінімуму і асноўнага фонду фальклорных афарызмаў у беларускай мове.

4. Устанаўленне асноўных уласцівасцей зместу, формы і ўжывання афарыстычных адзінак, што дазволіць, па-першае, вызначыць асаблівасці семантыкі і асноўныя семантычныя тыпы афарызмаў, па-другое, акрэсліць і апісаць спецыфіку іх граматычнай формы і спалучальнасці, па-трэцяе, устанавіць структурныя асаблівасці афарыстычных адзінак пры ўжыванні ў маўленні, па-чацвёртае, вызначыць асноўныя спосабы ўтварэння афарызмаў, па-пятае, акрэсліць функцыі афарызмаў у беларускай мове.

5. Распрацоўка метадалогіі афарыстыкі як асобнай мовазнаўчай дысцыпліны, што дазволіць, па-першае, разглядаць афарызм як уласна лінгвістычны аб'ект безадносна яго апісання ў межах іншых філалагічных дысцыплін (літаратуразнаўства, фалькларыстыкі) і нефілалагічных дысцыплін (філасофіі, метадалогіі навукі і інш.), а па-другое, стварыць неабходныя падставы для афармлення лінгвістыкі афарызма ў самастойную галіну мовазнаўства для больш аб'ектыўнага і глыбокага апісання яго моўных уласцівасцей.

Актуальныя праблемы і асноўныя задачы лінгвістыкі афарызма як новай мовазнаўчай дысцыпліны былі папярэдне абгрунтаваны і часткова вырашаны ў манаграфіях «Праблемы лінгвістычнага даследавання афарызма» (2003) [43], «Дыферэнцыяльныя прыметы афарызма» (2004) [28], «Лінгвістыка афоризма» (2016) [31], а таксама ў шэрагу іншых прац [24; 37; 39].

Вырашэнне акрэсленых актуальных праблем і асноўных задач апісання афарызма ва ўласна лінгвістычных тэрмінах на матэрыяле беларускай мове (на шырокім моўным фоне) дазволіць стварыць падставы для пабудовы ў беларускім мовазнаўстве лінгвістычнай тэорыі афарызма.

Заклучэнне

Асноўная канцэпцыя мовазнаўчага вывучэння афарызма складаецца з наступных палажэнняў. Па-першае, афарызм трэба разумець як складаны аб'ект, які на падставе розных дыферэнцыяльных прымет можа ўтвараць больш за адно мноства з іншымі, блізкімі яму па структурных і функцыянальных уласцівасцях аб'ектамі (малымі фальклорнымі і літаратурнымі тэкстамі, устойлівымі фразамі і спонтанымі выказваннямі, тэкстамі масавай камунікацыі і г. д.). Па-другое, у апісанні афарызма неабходна адмовіцца ад усіх паняццяў і тэрмінаў, якія не з'яўляюцца мовазнаўчымі і не могуць быць выкарыстаны ў тэрмінасістэме лінгвістыкі (накшталт *кароткі, сціслы, лаканічны, ёмі, дасканалы, дасціпны, трапіны, арыгінальны, глыбокі, дыдактычны* і да т. п.). Па-трэцяе, мовазнаўчас разуменне афарызма павінна набыць уласна лінгвістычны характар і засноўвацца на адметных, не характэрных для іншых звышслоўных адзінак, а гэта значыць найбольш істотных яго прыметах і ўласцівасцях. Па-чацвёртае, афарыстычныя адзінкі метаэгодна апісваць як прадмет вывучэння асобнай галіны мовазнаўства – лінгвістыкі афарызма.

Сукупнасць акрэсленых палажэнняў абумоўлівае напрамак даследавання афарызма як мовазнаўчага аб'екта – тлумачэнне і апісанне фальклорных і літаратурных афарызмаў як спецыфічнай паводле моўных асаблівасцей групы (тыпу) адзінак, ізаморфных па семантычных, структурных і функцыянальных уласцівасцях фразалагічным і лексічным адзінкам.

Найбольш актуальнай праблемай мовазнаўчага вывучэння афарыстычных адзінак трэба лічыць адсутнасць іх апісання як прадмета тэарэтычнай лінгвістыкі (адсутнасць дакладнага вызначэння іх паняцця, іх прымет і разнавіднасцей, іх межаў і саставу, іх семантычных, структурных і функцыянальных уласцівасцей, асаблівасцей іх утварэння і функцый).

У якасці асноўных задач мовазнаўчага вывучэння афарызма можна акрэсліць, па-першае, вызначэнне моўных уласцівасцей афарызма як асобнага тыпу адзінак маўлення, па-другое, класіфікацыю афарыстычных адзінак па іх асноўных апазіцыях, па-трэцяе, выяўленне межаў і будовы афарыстычнага матэрыялу ў мове, па-чацвёртае, устанаўленне асноўных уласцівасцей зместу, формы і ўжывання афарыстычных адзінак, і па-пятая, распрацоўку метадалогіі афарыстыкі як лінгвістычнай дысцыпліны.

Вырашэнне акрэсленай праблемы ва ўласна лінгвістычных тэрмінах на матэрыяле розных моў (у тым ліку і беларускай мовы) дазволіць стварыць неабходныя падставы для будовы лінгвістычнай тэорыі афарызма.

СПІС АСНОЎНЫХ КРЫНІЦ

1. Krüger, H. Studien über den Aphorismus als philosophische Form / H. Krüger. – Frankfurt am Main, 1956. – 144 s.
2. Fedler, St. Der Aphorismus. Ein Begriffsspiel zwischen Philosophie und Poesie / St. Fedler. – Stuttgart : Mund P. Verl. für Wiss. und Forschung, 1992. – 229 s.
3. Пермяков, Г. Л. От поговорки до сказки (заметки по общей теории клише) / Г. Л. Пермяков. – М. : Наука, 1970. – 240 с.
4. Пермяков, Г. Л. Основы структурной паремнологии / Г. Л. Пермяков. – М. : Наука, 1988. – 236 с.
5. A Treasury of English Aphorisms / Ed. by L. P. Smith. – London : Constable, 1928. – L, 261 p.
6. Cavill, P. Maxims in old English poetry / P. Cavill. – Cambridge : Boydell & Brewer, 1999. – 205 p.
7. Der Aphorismus. Zur Geschichte, zu den Formen und Möglichkeiten einer literarischen Gattung / Hrsg. von G. Neumann. – Darmstadt : Verlag Wiss. Buchges, 1976. – VI, 509 s.
8. Neumann, G. Ideenparadiese: Untersuchungen zur Aphoristik bei Lichtenberg, Novalis, Friedrich Schlegel und Goethe / G. Neumann. – München : Verlag Wilhelm Fink, 1976. – 863 s.
9. Febel, G. Aphoristik in Deutschland und Frankreich: zum Spiel als Textstruktur / G. Febel. – Frankfurt am Main : Lang, 1985. – 165 s.
10. Spicker, F. Der Aphorismus: Begriff und Gattung von der Mitte des 18. Jahrhunderts bis 1912. / F. Spicker. – Berlin : New York : de Gruyter, 1997. – XIV, 494 s.
11. Krupka, P. Der polnische Aphorismus / P. Krupka. – München : Verlag Otto Sagner, 1976. – 197 s.
12. Kaszynski, St. H. Kleine Geschichte der österreichischen Aphorismus / St. H. Kaszynski. – Tübingen [etc.] : Franke, 1999. – X, 163 s.
13. Cantarutti, G. Aphoristikforschung im deutschen Sprachraum / G. Cantarutti. – Frankfurt am Main [etc.] : Lang, 1984. – X, 250 s.
14. Welser, K. von. Die Sprache des Aphorismus: Formen impliziter Argumentation von Lichtenberg bis zur Gegenwart / K. von Welser. – Frankfurt am Main : Lang, 1986. – 317 s.
15. Spicker, F. Studien zum deutschen Aphorismus im 20. Jahrhundert / F. Spicker. – Tübingen : Niemeyer, 2000. – V, 220 s.
16. Spicker, F. Der deutsche Aphorismus im 20. Jahrhundert: Spiel, Bild, Erkenntnis / F. Spicker. – Tübingen : Niemeyer, 2004. – XII, 1000 s.
17. Geary, J. The World in a Phrase: A Brief History of the Aphorism / J. Geary. – New York : Bloomsbury, 2006. – 240 p.
18. Кулишкіна, О. Н. Русская афористика первой половины XIX века / О. Н. Кулишкіна. – СПб. : СПбГУ, 2003. – 118 с.
19. Кулишкіна, О. Н. Русский афоризм XIX – начала XX вв. : история жанра (от Пушкина до Розанова) / О. Н. Кулишкіна. – СПб. : СПГУТД, 2009. – 223 с.
20. Słownik aforyzmów a cytatów z literatury polskiej od XVI do XX wieku / под ред. Е. Е. Иванова. – Могилев : МГУ им. А. А. Кулешова, 2005. – 104 с.
21. Иванов, Е. Е. Английские пословицы: из литературы и в литературе: этимология, функционирование, варианты = English Proverbs: from Literary Texts, in Literary Texts: Etymology, Usage, Variability / Е. Е. Иванов. Ю. А. Петрушевская. – Могилев : МГУ им. А. А. Кулешова, 2016. – 76 с.

22. Иванов, Е. Е. Происхождение и история английских пословиц = The Etymology and History of English Proverbs / Е. Е. Иванов, Ю. А. Петрушевская. – Могилев : МГУ им. А. А. Кулешова, 2019. – 80 с.
23. Aforyzm europejski : studia i szkice / pod red. A. Jarzyny [etс.]. – Kraków : Wyd-wo Pasaż, 2015. – 274 s.
24. Иванов, Е. Е. Изучение языковой природы афоризма в русистике 1960–80 гг. (проблемы формирования лингвистической теории афоризма) / Е. Е. Иванов. – Минск : Веды, 1999. – 52 с.
25. Языковая природа афоризма : очерки и извлечения / сост. Е. Е. Иванов. – Могилев : МГУ им. А. А. Кулешова, 2001. – 440 с.
26. Лингвистика афоризма. Хрестоматия / сост. Е. Е. Иванов. – Минск : Выш. шк., 2018. – 304 с.
27. Lubimova-Bekman, L. Rezeption von Aphorismen. Eine textlinguistische Studie / L. Lubimova-Bekman. – Berlin : Erich Schmidt, 2001. – 128 s.
28. Іваноў, Я. Я. Дыферэнцыяльныя прыметы афарызма / Я. Я. Іваноў. – Магілёў : Брама, 2004. – 160 с.
29. Береговская, Э. М. Стилистика однофразового текста (на материале русского, французского, английского и немецкого языков) / Э. М. Береговская. – М. : Ленанд, 2015. – 344 с.
30. Trębska-Kerntopf, A. Aforyzm w nauczaniu języka polskiego jako obcego / A. Trębska-Kerntopf. – Lublin : Wyd-wo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2015. – 465 s.
31. Иванов, Е. Е. Лингвистика афоризма / Е. Е. Иванов. – Могилев : МГУ им. А. А. Кулешова, 2016. – 156 с.
32. Королькова, А. В. Афористика в контексте русской культуры / А. В. Королькова. – Смоленск : СмолГУ, 2018. – 226 с.
33. Иванов, Е. Е. Антипословицы Рунета: типология и словарь / Е. Е. Иванов. – Минск : Право и экономика, 2009. – 72 с.
34. Паремология в дискурсе / под ред. О. В. Ломакиной. – М. : Ленанд, 2015. – 294 с.
35. Паремология без границ / под ред. М. А. Бредиса, О. В. Ломакиной. – М. : РУДН, 2020. – 244 с.
36. Паремология на перекрестках языков и культур / под ред. Е. Е. Иванова, О. В. Ломакиной. – М. : РУДН, 2021. – 246 с.
37. Королькова, А. В. Русская афористика / А. В. Королькова. – М. : Флинта : Наука, 2005. – 344 с.
38. Шарманова, Н. М. Українська афористика: структурно-семантичний та функціональний аспекти / Н. М. Шарманова. – Кривий Ріг : [б. в.], 2005. – 217 с.
39. Іваноў, Я. Я. Афарыстычныя адзінкі ў беларускай мове / Я. Я. Іваноў. – Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2017. – 208 с.
40. Иванова, С. Ф. Сацыякультурная прастора мовы (сацыяльныя і культурныя аспекты вывучэння беларускай мовы) / С. Ф. Иванова, Я. Я. Іваноў, Н. Б. Мячкоўская. – Минск : Веды, 1998. – 112 с.
41. Ivanov, E. Paremiological Minimum and Basic Paremiological Stock (Belarusian and Russian) / E. Ivanov. – Prague : RSS, 2002. – 136 p.
42. Назаранка, Ю. В. Выслоўе ў мове твораў Якуба Коласа : камунікацыйна-маўленчы статус, класіфікацыя, моўна-стылістычныя асаблівасці / Ю. В. Назаранка. – Минск : БДУ, 2003. – 221 с.
43. Іваноў, Я. Я. Праблемы лінгвістычнага вывучэння афарызма / Я. Я. Іваноў. – Магілёў : Брама, 2003. – 194 с.
44. Лелешаў, І. Я. Парэміялогія як асобны раздзел мовазнаўства / І. Я. Лелешаў. – Гродна : ГрДУ імя Янкі Купалы, 2006. – 279 с.
45. Леванюк, А. Я. Беларуская афарыстыка як нацыянальна-культурны феномен: беларускі літаратурны паэтычны афарызм / А. Я. Леванюк. – Брэст : БрДУ, 2018. – 101 с.
46. Касцючык, В. М. Беларуская афарыстыка / В. М. Касцючык. – Брэст : БрДУ імя А. С. Пушкіна, 2019. – 114 с.
47. Петрушэўская, Ю. А. Моўная спецыфічнасць і нацыянальная адметнасць прыказак беларускай мовы / Ю. А. Петрушэўская. – Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2021. – 220 с.
48. Міхневіч, А. Я. Якуб Колас разважае, радзіць, смяецца... : выбраныя выслоўі народнага песняра / А. Я. Міхневіч. – Минск : Беларускі дзярж. ін-т праблем культуры, 2002. – 107 с.
49. Леванюк, А. Я. Майстры кажучь... : беларускія літаратурныя афарыстычныя выслоўі / А. Я. Леванюк. – Брэст : БрДУ імя А. С. Пушкіна, 2010. – 161 с.

50. Гаўрош, Н. В. Афарыстычныя выслоўі беларускіх пісьменнікаў / Н. В. Гаўрош, Н. М. Няmkовіч. – Мінск : Выш. шк., 2012. – 638 с.
51. Леванюк, А. Я. Пацэркі жыццёвай мудрасці : слоўнік беларускіх літаратурных афарызмаў / А. Я. Леванюк. – Брэст : БрДУ імя А. С. Пушкіна, 2018. – 242 с.
52. Крылатыя выразы ў беларускай мове : тлумачальны слоўн. : у 2 ч. / М-ва адукацыі Рэсп. Беларусь, Магілёўскі дзярж. ун-т імя А. А. Куляшова. – Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2004–2006. – Ч. 1 : 3 іншамоўных (еўрапейскіх і амерыканскіх) крыніц XII–XX стст. / склад. : С. В. Венідзіктаў [і інш.] ; рэд. Я. Я. Іваноў. – 2004. – 136 с.
53. Крылатыя выразы ў беларускай мове : тлумачальны слоўн. : у 2 ч. / М-ва адукацыі Рэсп. Беларусь, Магілёўскі дзярж. ун-т імя А. А. Куляшова. – Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2004–2006. – Ч. 2 : 3 рускамоўных літаратурных і фальклорных крыніц XII–XX стст. / рэд. С. Ф. Іванова. – 2006. – 208 с.
54. Іваноў, Я. Я. Крылатыя афарызмы ў беларускай мове: з іншамоўных літаратурных і фальклорных крыніц VIII ст. да н. э. – XX ст. : тлумачальны слоўн. / Я. Я. Іваноў. – Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2011. – 164 с.
55. Лепта библейской мудрости: библейские крылатые выражения и афоризмы на русском, английском, белорусском, немецком, словацком и украинском языках / Д. Балакова [и др.]. – Могилев : МГУ им. А. А. Кулешова, 2014. – 208 с.
56. Лепта библейской мудрости: русско-славянский словарь библейских выражений и афоризмов с соответствиями в германских, романских, армянском и грузинском языках : в 2 т. / под ред. Е. Е. Иванова [и др.]. – Могилев : МГУ им. А. А. Кулешова, 2019. – Т. 1. – 334 с. ; Т. 2. – 308 с.
57. Шкраба, І. Крынічнае слова: беларускія прыказкі і прымаўкі / І. Шкраба, Р. Шкраба. – Мінск : Маст. літ., 1987. – 286 с.
58. Іванова, С. Ф. Слоўнік беларускіх прыказак, прымавак і крылатых выразаў : лінгвакраіназнаўчы дапам. / С. Ф. Іванова, Я. Я. Іваноў. – Мінск : БФС, 1997. – 262 с.
59. Лепешаў, І. Я. Тлумачальны слоўнік прыказак / І. Я. Лепешаў, М. А. Якалцэвіч. – Гродна : ГрДУ, 2011. – 695 с.
60. Іванов, Е. Е. Русско-белорусский словарь пословиц : в 2 ч. / Е. Е. Иванов. – Могилев : Брама, 2001. – Ч. 1. – 144 с. ; Ч. 2. – 164 с.
61. Іваноў, Я. Я. Беларуская-нямецкі парэміялагічны слоўнік / Я. Я. Іваноў, Н. К. Раманава. – Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2006. – 108 с.
62. Иванов, Е. Е. Русско-белорусский паремнологический словарь / Е. Е. Иванов, В. М. Мокисенко. – Могилев : МГУ им. А. А. Кулешова, 2007. – 242 с.
63. Іванова, С. Ф. Польска-беларускі парэміялагічны слоўнік / С. Ф. Іванова, Я. Я. Іваноў. – Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2007. – 192 с.
64. Англа-беларускі парэміялагічны слоўнік / пад рэд. Я. Я. Іванова. – Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2009. – 240 с.

Паступіў у рэдакцыю 25.09.2023

E-mail: ivanov_cc@msu.by

E. E. Ivanov

CONCEPTUAL BASIS AND CURRENT PROBLEMS OF THE LINGUISTIC DESCRIPTION OF AN APHORISM

The article examines the conceptual foundations and determines the theoretical direction of the study of the aphorism as an object of linguistics, as well as it outlines the current problems motivating the move to the main concerns of the linguistic theory of the aphorism. The concept of linguistic descriptions of an aphorism involves understanding it as a complex object (a phrasal text and a stable unit), using only metalanguage linguistics, relying on its linguistically relevant features, considering it only within the methodological and theoretical limits of linguistics (linguistic specification of its description). The most significant current problem of the linguistic study of the aphorism is the absence (and, accordingly, the need) of its description as an object of the theory of language in the projection of the differentiation of its semiotic characteristics and varieties, semantic and structural properties, features of formation and functions (distinguishing it from other, non-aphoristic phrasal texts and stable language units).

Keywords: aphorism, linguistic theory, concept, direction of research, current problems, study tasks.